

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

Інститут літератури імені Т.Г.Шевченка

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Сергій ПЛОХІЙ • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Галина БУРЛАКА
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Світлана ПАНЬКОВА • Руслан ПИРІГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 11

Серія

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ТА ХУДОЖНІ ТВОРИ

Літературно-критичні праці (1883–1931), “По світу”

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2008

УДК 94 (477)
ББК 63.3 (15 УКР)
Г91

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник: Галина БУРЛАКА

Автори передмов: Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Галина БУРЛАКА

Автор коментарів: Галина БУРЛАКА

Мовна редакція текстів М.Грушевського
та пояснення слів: Галина БУРЛАКА

Переклад висловів іншомовного походження: Мирослав ТРОФИМУК

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5

ISBN 978-966-603-568-7 (т. 11)

- © Інститут української археології та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, Інститут літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України, 2008
- © Жулинський М., Бурлака Г., передмови, 2008
- © Бурлака Г., коментарі, 2008
- © Видавництво "Світ", дизайн та художнє оформлення, 2008

РОЗДІЛ I

СТАТТІ, ВИСТУПИ, ПЕРЕДМОВИ, ЗАМІТКИ

В СІМДЕСЯТІ РОКОВИНИ СМЕРТІ ШЕВЧЕНКА НА СПОМИН ЙОГО І ЛЮДЕЙ, ЙОМУ БЛИЗЬКИХ

Минулого року редакція “України” присвятила березневу книжку Шевченкові*, зібравши все, що було в його портфелі про нього самого, його творчість і традицію. Сього року подаємо статті і матеріали не стільки про самого Шевченка, скільки про людей, йому близьких, і то не тільки про їх відносини, але й про їх життя в собі, — не тільки в ті часи, коли вони сходилися з Шевченком, впливали на нього і відбивали його впливи на собі, але і перед тим, і по тім: люди з петербурзької української громади кінця 1830-х і початку 1840-х років, кирилометодіївці і приятелі з часів побуту в Києві і на Україні, друзі з часів заслання і останніх років Шевченкового життя.

Се те середовище, яке зробило Шевченка Шевченком: відкрило йому очі на його здібності і сили, усвідомило його національну роллю, піднесло його на своїх плечах як народного вождя і пророка, генерального речника народних кривд і народних домагань, “народну святиню і народний стяг”.

Розуміється, в такому принагіднім збірнику, для котрого матеріал був зібраний на протязі кількох місяців, не можна ні всіх сих людей випровадити, ні всебічно їх представити. Ми подаємо тільки про тих і тільки те, що у нас зібралось. Але ми користуємо з сеї нагоди, щоб поставити сю проблему: виявлення того середовища, що зробило Шевченка Шевченком. Вона дуже важна не тільки з становища шевченкознавства, але і з становища дослідження українського життя і українського національного і революційного руху, в яким Шевченко і його культ відіграли таку виїмково визначну, центральну і zarazом многобічну роллю, відповідно класовим і груповим прикметам тих верств, в яких переломлювалось се шевченківське гасло.

У сучасників Шевченка, ворожих українському національному і соціальному рухові, і у пізніших ворогів національних і політичних постулатів сього руху часто повторюється гадка, що Шевченкове діло було ділом не стільки його, скільки тих людей, що, мовляв, начинили сього темного і малосвідомого кріпака політикою, революційними переворотовими ідеями і зробили з нього божище українського селянства, джерело нового гайдамацтва і всякого іншого страхіття для всіх владущих і благоденствующих. При всіх перебільшеннях і фальшуваннях, що в таких інкримінаціях допускались, ся роля українського середовища, що дала Україні Шевченка, як велике її гасло, все-таки відчута правильно. Кожен діяч являється утвором свого оточення, що формується під впливом соціальних умов свого існування. Але так як затоптано було в тих часах, 1830—1860 роках українську свідомість, а особливо роллю і значіння української селянської маси, — се вимагало неабияких зусиль того оточення, що висунуло на провідну роллю в українському житті поета-кріпака, співця

кріпацької кривди. Вивчити значіння в сім процесі цього середовища і його поодиноких складників і членів — річ дуже важна.

Розуміється, сей аспект не був програмою, за якою писались статті, тут уміщені. Вони в більшості виникли з власної ініціативи їх авторів, а не на замовлення редакції. Ми ж ставимо сей постулат досліду цього середовища тільки з нагоди сеї публікації. Вивчення цього середовища, розуміється, річ затяжна і складна, бо воно зовсім не було однотайне, складалося з людей різних класових і ідеологічних орієнтацій. Але власне се й інтересне — дослідити, що давали сі різні течії на сформування творчості Шевченка і її впливів на розвій українського життя.

Лобача-Жученка ця могила дочекалася кращих днів” (Марко Вовчок. Твори: У 4 т. — К.; Х., 1928. — Т. 4. — С. 236). У будинку письменниці відкрився літературно-меморіальний музей-бібліотека, а в 1957 р. у садибі встановлене погруддя письменниці.

В сімдесяті роковини смерті Шевченка на спомин його і людей, йому близьких

Цей текст повинен був відкривати другу книжку “України” за 1931 р. (на першій сторінці є позначка М.Грушевського олівцем “2 Кн. Укр.”). Однак у 1931 р. цей журнал, який у 1924–1930 рр. виходив під редагуванням М.Грушевського як провідний друкований орган Історичної секції УВАН, перестав видаватися. Кілька чисел вийшло у 1932 р. вже без участі вченого.

Передмова датується нами 1931 роком. З архівних документів відомо, що друк “України” здійснювало державне видавництво “Пролетар” у Києві. Випуск кожного номера був надто тривалим, на що редакція не раз нарікала. Збереглася, наприклад, розписка видавництва про одержання від редакції журналу “Україна” на перегляд копій рукописів, призначених для Кн. I “України” за 1931 р., датована аж 12 березня 1931 р. (ІР НБУВ. — Ф. Х. — № 18598. — Арк. 3). На жаль, поки що не вдалося виявити документів для реконструкції змісту другої книги “України” за 1931 р.

Публікується вперше за машинописом з авторськими правками, який зберігається в: ІР НБУВ. — Ф. Х. — № 17166 (архів УАН–ВУАН, розділ “Архів журналу “Україна”).

У сучасному шевченкознавстві, крім досліджень про окремих представників з оточення Т.Шевченка, є видання: *Марахов Г.І.* Т.Г.Шевченко в колі сучасників: Словник персоналій. — К., 1976.

с. 239 Минулого року редакція “України” присвятила березневу книжку Шевченкові... — тобто книжка за березень-квітень 1930 р. мала розділ “В 69 роковини смерті Т.Шевченка”, де на с. 66–137 були вміщені відповідні статті та публікації.

ЗМІСТ

	с. текстів	с. ком.
<i>Микола Жулинський</i> . МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ:		
“Я ПОЧУВ СЕБЕ ЛІТЕРАТОРОМ”	V	
<i>Галина Бурлака</i> . ЩЕ ОДНА ГРАНЬ ТАЛАНТУ:		
МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ — ЛІТЕРАТУРНИЙ КРИТИК	XIII	
Розділ I. СТАТТІ, ВИСТУПИ, ПЕРЕДМОВИ, ЗАМІТКИ	1	581
Для ювілею Івана Котляревського. <i>Desiderata</i>	3	581
Дріб’язок з російського письменства	16	585
Запомога письменникам	19	586
Останні романи Г.Сенкевича... ..	24	587
[Виступ на шевченкОВому святі 1896 р. у Львові]	45	587
Поступова Польща.....	51	590
До справи Шевченкових провин	79	593
“Мужики”. Оповідання Антона Чехова	80	595
Перші проби [Володимир Темницький]	82	596
Перші видання “Енеїди” Котляревського	83	596
З татарських “легенд” Д.Маміна-Сибіряка	86	597
Новини російської літератури: Л.Толстой; Чехов... ..	87	598
“Мімочка заручена”. Ескіз В.Микулич	101	603
Літературна спадщина Альфонса Доде	102	603
Наталія Кобринська	128	606
Із оповідань Гната Потапенка.....	147	610
Із оповідань Франсуа Коппе	149	610
[Виступ на Шевченковому святі 1902 р. у Кракові]	150	611
Густав Флобер..Літературна характеристика	155	614
Варіанти до “Богданової могили” Шевченка	161	615
Микола Некрасов	162	616
Ювілей Льва Толстого	169	618
[Передмова до видання: Сельма Лягерлеф. “Королеви Півночі”	171	619
Один з ніжинців	173	619
Передне слово [до книжки: оповідання марка вовчка.....	175	621
Світлотіні галицького життя. Лесь Мартович. “Забобон”	177	622
Світлотіні галицького життя. Михайло Яцків. “Танець тіней”	199	624
Українська література, її назва, розвій, періоди	213	625
Поезія Олеся	225	629
Перша редакція “Іродової мороки” Куліша	233	631
Невиконане побажання Марка Вовчка	237	632
В сімдесяти роковини смерті Шевченка на спомин його і людей, йому близьких	239	633

Розділ II. РЕЦЕНЗІЇ	241	634
Цупкий. Байки.	243	634
Н.Дашкевич. Вопрос о литературном источнике украинской оперы И.П.Котляревского “Москаль-чаривный”	244	635
Українсько-руські драми	249	636
“Жіноча бібліотека”. Видає Наталія Кобринська	257	640
“Для домашнього вогнища”. Повість Івана Франка	259	641
Осип Маковей. “Подорож до Києва”	266	642
“Мій Ізмарагд”. Поезії Івана Франка	269	642
М.Чернявський. “Донецькі сонети”	275	644
“Царівна”. Оповідання Ольги Кобилянської	277	645
“Залісся”. Повість Осипа Маковея	282	646
Іван Семанюк (Марко Черемшина). “Карби” . Новели з гуцульського життя.....	290	647
И.Стешенко. Иван Петрович Котляревский	296	648
В.Лесевич. Евгений Павлович Гребенка	301	650
Н.Петров. Один из предшественников Ив. Петр. Котляревского... ..	302	650
[“Шершень”]	303	651
Т.Шевченко. “Кобзарь”	304	652
А.И.Лотоцкий. “Демократическая литература ...”	305	653
Поезії М.П.Старицького.....	306	654
“Лис Микита”, з німецького переробив* Іван Франко.....	307	655
Твори Івана Котляревського	308	656
Твори Григорія Квітки-Основ'яненка	310	657
Розділ III. НЕКРОЛОГИ	311	658
[Промова над могилою д-ра Омеляна Огоновського]	313	658
Олександр Пипін. Некролог	314	658
Антін Чехов. † 2 (15)/VII 1904	316	659
Данило Мордовець. Некрологічна замітка	318	659
Смерть Толстого	320	660
Сумний Великдень	323	660
Пам'яті Лесі Українки	328	662
Над свіжою могилою	329	662
Розділ IV. ПО СВІТУ	331	663
ДОДАТКИ	467	692
[Щоденникові записи 1883 р. на літературні теми]... ..	469	692
Вступне слово видавництва [Передмова до видання: Гомерова “Одіссея” ...]	475	694
Перше видання “Енеїди” Котляревського	484	
По світу.	486	

КОМЕНТАРІ.....	581
ПОКАЖЧИК ІМЕН.....	700
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК.....	734
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ.....	743

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 11

Серія “Літературно-критичні та художні твори”

Літературно-критичні праці (1883–1931), “По світу”

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>І.Сімонова</i>
Коректори	<i>Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. / Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 — .
Т. 11: Серія “Літературно-критичні та художні твори”:
Літературно-критичні праці (1883–1931), “По світу”. — 2008. — 784 с.
ISBN 978-966-603-223-5; 978-966-603-568-7 (т. 11)

Том 11 зібрання праць М.Грушевського у 50-ти томах відкриває серію “Літературно-критичні та художні твори”, до якої увійшли статті, виступи, передмови та рецензії М.Грушевського на літературні теми. Тексти, написані упродовж 1883–1931 рр., окреслюють читачеві позицію вченого щодо цілої низки літературних явищ і постатей кінця ХІХ—початку ХХ ст., визначають його роль у тогочасному літературному процесі. Також у томі опубліковане культурологічне есе “По світу”, в основу якого покладені враження від подорожей найвизначнішими містами Італії.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (15 УКР)

ISBN 978-966-603-223-5

ISBN 978-966-603-568-7 (т. 11)

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк.
Умовн. друк. арк. 63,7. Обл.-вид. арк. 60,0.
Додрук накладу 200 прим. Вид. № 4.
Зам. 290-8.

Державне підприємство “Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Світ”
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 2980 від 19.09.2007 р.
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Друк на ВАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 1110 від 02.11.2002 р.